

УДК 373.2
П49

Серія «Заклад дошкільної освіти. Вихователю»

Рецензенти:

Голобородько Є. П., член-кореспондент НАПН України, академік Української академії акмеологічних наук, Міжнародної слов'янської академії освіти ім. Я. А. Коменського, Академії педагогічних і соціальних наук, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти»

Херсонської обласної ради

Лисенко О.М., завідувач Херсонських ясел-садка № 12

Херсонської міської ради

Полевікова О. Б.

П49 Безпечний світ дошкільника [Текст] / О. Б. Полевікова, Т. А. Швець. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 143, [1] с. — (Серія «Заклад дошкільної освіти. Вихователю»).

ISBN 978-617-00-3697-1.

Мати дитину-дошкільника — це нажити безліч страхів. Як поводитися дитина, коли не з вами? Що з нею? Чи не скоїлося лихо? Ця книга про те, як навчити малюків безпечної самостійності та обачної поведінки, урахувуючи індивідуальні й вікові особливості дітей. Автори надають методичні поради вихователям, консультації для батьків, пам'ятки, правила та інформацію про необхідні заходи безпечного поводження в інформаційному просторі, з побутовою технікою вдома, незнайомцями та безхатніми тваринами на вулиці, дикими тваринами у природі.

Для батьків, вихователів дитячих садків, студентів вишів.

УДК 373.2

ISBN 978-617-00-3697-1

© Полевікова О. Б., Швець Т. А., 2019

© Корягін В. О., макет обкладинки, 2019

© ТОВ «Видавнична група «Основа»», 2019

ВСТУП

Найцінніше для батьків — це діти. Тому дуже актуальні питання виховання у дітей безпечної поведінки, здатності передбачати небезпечні події та вміння по можливості уникати їх, а за потреби діяти.

Дошкільний вік — найважливіший період для формування особистості та закладання міцних основ досвіду життєдіяльності, здорового способу життя. Малюк не може самостійно визначити всю міру небезпеки. Тому на дорослу людину природою покладено місію захисту своєї дитини. Діти довірливі та безтурботні! А злочинець може дібрати потрібний ключик до будь-якої дитини. Тож саме батьки мусять навчити своїх дітей спілкуватися з незнайомими людьми.

Дитинство — час нових відкриттів, активних ігор, захопливих подій і, на жаль, поширених дитячих травм. Травми можуть бути незначними, а можуть і серйозно загрожувати здоров'ю і життю малюків. Тому головним завданням батьків, дорослих і вихователів є профілактика дитячого травматизму.

Магія комп'ютерних ігор нині майже повністю охопила юне покоління в усьому світі. Батьків найчастіше турбує вплив комп'ютера на зір і шкода випромінювань, а також можливість отримати в особі власної дитини майбутнього комп'ютерного фаната, зануреного в штучний віртуальний світ, що позбавить її реального життя.

Посібник містить форми, методи, прийоми роботи, що дадуть змогу забезпечити формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку: консультації для батьків, тренінги, проекти, бесіди, ігри з тем: дитина та інші люди; дитина та природа; дитина вдома; здоров'я дитини; дитина на вулиці; дитина в інформаційному просторі.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Із перших років життя допитливість дитини, її активність у процесі пізнання довкілля, що заохочується дорослими, деколи буває досить небезпечною для неї.

Робота з виховання безпечної поведінки дітей мусить мати системний характер. Це безперервний процес, що починається з раннього віку і триває в системі дошкільної та шкільної освіти. Актуальність проблеми пов'язана ще й з тим, що у дітей відсутня властива дорослим захисна психологічна реакція на небезпеку.

Організацію діяльності з виховання навичок безпечної поведінки у дітей слід починати з виявлення рівня їхніх знань та інтересів, ступеня сформованості практичних умінь і навичок. Наслідки діагностики дадуть змогу визначити мету, завдання та шляхи роботи в цьому напрямі.

Мета роботи з виховання навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку: сформувати у кожної дитини основні поняття небезпечних для життя ситуацій та особливостей поведінки в них, навички усвідомленої безпечної поведінки.

Цю мету можна реалізувати через розв'язання таких завдань:

- формування у дошкільнят уявлення про небезпечні та шкідливі фактори;
- виховання навичок адекватної поведінки в різних життєвих ситуаціях;
- розвиток потреби і бажання здобувати нові знання про правила безпечної поведінки;
- користування здобутими знаннями на практиці;
- використання різних засобів і форм роботи з виховання навичок безпечної поведінки дітей дошкільного віку.

Визначаючи основний зміст роботи з виховання безпечної поведінки дітей, слід урахувувати індивідуальні й вікові особливості дітей, соціокультурні відмінності, своєрідність домашніх і побутових умов, а також загальної соціально-економічної ситуації. Основним орієнтиром мають стати життєвий досвід дітей,

особливості їхньої поведінки, переваги. Для того щоб зрозуміти, що саме діти знають, думають, відчують, радимо використовувати бесіди, дискусії. Завдяки цьому можна уникнути передачі вже відомих їм знань або таких, які вони поки не можуть використовувати через їхню незрозумілість або віддаленість від реального життя. Зважаючи на вже наявні у дітей знання та уявлення, дорослі зможуть визначити ті напрями, за якими необхідно провести спеціальне навчання і вибрати адекватну методiku (заняття, гра, читання, бесіда, мультфільм).

Принципи організації роботи з формування безпечної поведінки — системність, інтеграція, наступність між закладом дошкільної освіти і сім'єю, доступність змісту, відповідність віку.

Основні методи навчання безпечної поведінки:

- наочні (ефективні для закріплення уявлень про правила безпеки і наслідки їхніх порушень);
- словесні;
- ігрові (сюжетно-рольові, рухливі, дидактичні ігри);
- практичні (вправи, досліди, моделювання).

Навчання дітей дошкільного віку нерозривно пов'язане з вихованням. У профілактичній роботі можна використовувати такі *засоби виховання*:

- словом (бесіда, розповідь, роз'яснення, приклад);
- справою чи діяльністю (привчання, вправа);
- ситуацією (створення виховних ситуацій, заохочення, покарання, вимога, педагогічна оцінка);
- грою;
- спілкуванням.

МЕТОДИ ТА ФОРМИ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ

Види дитячої діяльності: комунікативна, пізнавально-дослідницька, ігрова, трудова, фізкультурно-оздоровча, музично-художня.

Можна використовувати з урахуванням вікових особливостей дітей такі *методи і форми навчання й виховання*:

- комплексні заняття, тренінги;
- екскурсії, цільові прогулянки, походи;
- рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані, проблемні гри, ігри-змагання;
- придумування історій, сторітелінг;
- спостереження;
- бесіди групові та індивідуальні;
- читання спеціальної дитячої літератури;
- аналіз заданих ситуацій;

- виконання доручень;
- експериментування.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ

З урахуванням вікових особливостей дітей, можна використувати:

- сюжетні картинки, що відображають різні ситуації;
- плакати, ілюстрації;
- настільно-друковані ігри, дидактичні ігри;
- комп'ютерні презентації;
- картки для індивідуальної роботи;
- іграшковий транспорт різного функціонального призначення;
- макети світлофорів, дерев, вулиць, будинків, фігурки людей (пішоходів, водіїв, регулювальників);
- дорожні знаки;
- муляжі їстівних і неїстівних грибів, плодів;
- добірку художньої літератури з теми.

Реалізація поставленої мети передбачає такі *заходи*:

- розроблення системи планування;
- визначення змісту роботи з формування навичок безпечної поведінки в навколишньому середовищі (будинок, вулиця, дитячий садок);
- розроблення форм організації діяльності з дітьми, батьками та педагогами;
- розроблення конспектів занять, екскурсій, розваг.

Виховувати навички безпечної поведінки дошкільників варто через бажання дитини пізнавати навколишній світ, використовуючи її допитливість, наочно-образне мислення і безпосередність сприйняття. Пріоритетними є індивідуальні та групові форми роботи з дітьми.

Досвід безпечної поведінки у дітей 6–7 року життя формується успішно, якщо:

- зміст знань і умінь безпечної поведінки згруповано за видами небезпек та освоюється в заданій послідовності;
- забезпечене поетапне опанування доступних дітям знань і умінь безпечної поведінки;
- в освітній діяльності використано ситуативно-імітаційне моделювання як метод закріплення знань про правила безпечної поведінки та формування відповідних умінь у провідному виді дитячої діяльності;
- педагоги і батьки усвідомлюють необхідність цілеспрямованої діяльності в цьому напрямі та здійснюють її в тісній співпраці.

РОБОТА З БАТЬКАМИ ДОШКІЛЬНЯТ ІЗ ВИХОВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ

Коло проблем, пов'язаних із безпекою дитини, неможливо розв'язати тільки в межах дитячого садка. Тому важливо забезпечити наступність виховання безпечної поведінки дітей між дитячим садком і сім'єю. Значущість сімейного виховання полягає в тому, що воно здійснюється від народження дитини і будується на основі близьких емоційних контактів між батьками і дітьми. Основним є вироблення єдиного підходу, єдиних педагогічних вимог до прищеплення важливих навичок безпечної поведінки в дитини з боку педагогів і батьків.

Найважливішою умовою наступності є встановлення довірчого ділового контакту між родиною і закладом дошкільної освіти, у ході якого коригується виховна позиція батьків і педагогів. Ефективність навчання дітей безпечної поведінки в побуті та на вулиці здебільшого залежить від позитивного прикладу дорослих. Важливо, аби батьки усвідомили, що не слід вимагати від дитини виконання будь-якого правила поведінки, якщо вони самі не завжди його дотримують.

Форми роботи з батьками вихованців

- Анкетування, тестування, опитування;
- батьківські збори, бесіди з розв'язанням проблемних навчальних ситуацій із правил безпечної поведінки дітей, із запрошенням працівників поліції, медичних працівників;
- спільні свята, розваги, проекти;
- педагогічна рада за участю батьків з теми «Безпечна поведінка і здоров'я наших дітей»;
- «Батьківський всеобуч»;
- практичні семінари;
- консультації;
- виступ на заходах з метою обміну позитивним досвідом використання можливостей сім'ї для навчання дитини безпечної поведінки;
- залучення до дослідних та практико-орієнтованих проектів.

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ефективність роботи з формування навичок безпечної поведінки може здійснюватися через оцінювання:

- знань вихованців (кількісна діагностика);
- змін у поведінці дитини (якісна діагностика).

Параметрами кількісної діагностики може бути засвоєння знань правил поведінки:

- в побуті;
- в природі;
- на вулиці;
- в екстремальних ситуаціях.

Комплекс діагностичних прийомів, що використовують для визначення ефективності роботи з формуванню безпечної поведінки дошкільників:

- спостереження;
- фіксація висловлювань дітей;
- опитування;
- складання казок, завдання за участю казкових героїв, розповіді з питаннями;
- малюнки із завданнями, творчі малюнки;
- обговорення літературних творів.

Цілеспрямована робота з формування безпечної поведінки у дошкільнят сприятиме попередженню нещасних випадків і дитячого травматизму.

ДИТИНА ТА ІНШІ ЛЮДИ

Дитина має розуміти, що саме може бути небезпечним у спілкуванні з іншими людьми.

Про розбіжності приємної зовнішності та добрих намірів. Педагог розповідає про небезпеку контактів із незнайомими дорослими, зважаючи на те, що у дітей уже склалися власні уявлення про те, які дорослі можуть бути небезпечними. Так, більшість дітей вважає, що небезпечними є люди з неприємною зовнішністю або неохайно одягнені. Деякі діти вважають, що небезпеку становлять насамперед чоловіки («дядько з бородою»), а молоді, гарно вбрані, симпатичні жінки, дівчата або юнаки не можуть заподіяти шкоди так само, як і будь-яка людина з відкритою, доброзичливою посмішкою. Тому доцільно провести з дітьми бесіду про розбіжності між приємною зовнішністю і добрими намірами.

Для дітей 3–4 та 5-го року життя доцільно використовувати сюжети знайомих їм казок і літературних творів. З більш старшими дітьми має сенс організувати бесіду з наведенням прикладів із їхнього власного життєвого досвіду.

Необхідно спеціально розглянути типові ситуації небезпечних контактів із незнайомими людьми.

ПРИКЛАДИ НЕБЕЗПЕЧНИХ СИТУАЦІЙ КОНТАКТІВ ІЗ НЕЗНАЙОМИМИ ЛЮДЬМИ

- Дорослий вмовляє дитину піти з ним куди-небудь, обіцяючи подарувати іграшку, цукерку або показати гарну тваринку чи щось цікаве, повідомляючи, що він знайомий батьків або діє на їхнє прохання.
- Дорослий відчиняє дверцята машини і запрошує дитину покатися.
- Дорослий пригощає дитину цукеркою, морозивом або дарує іграшку.

Для закріплення правил поведінки з незнайомими людьми можна запропонувати дітям спеціально підготовлені ігри-драматизації. Для профілактики невротичних реакцій і появи страхів слід використовувати образи казкових персонажів або казки про

тварин із благополучним закінченням (наприклад, українська народна казка «Лисиця та їжак»).

ЛИСИЦЯ ТА ЇЖАК

Поверталася стара лисиця з невдалого полювання. У животі бурчить від голоду. Іде, солодкими оченятами позирає. Назустріч їжак.

— Здоров був, їжаче!

— Здоровенькі й ви будьте! — відповів їжак і згорнувся клубочком.

— Як здоров'ячко?

— Спасибі.

— А давно ми не бачилися, голубчику. Нумо на radoцax поцілуємось.

Згорнувся їжак іще тугіше, засопів.

— Не можу, — відповідає. — Я ще не вмивався.

— А знаєш, — каже лисиця, — я тепер уже не їм м'яса, самі овочі. Сьогодні цілий ранок з кроликами на капусті паслася. Та й наїлася ж!..

— Та що ви кажете?! А я оце саме хотів вам сказати, що біля старої вільхи виводок тетеревиат пасеться.

— Де це? — так і підскочила лисиця.

— За струмочком праворуч. Та куди ж ви?

— Побіжу, ніколи... — І лисиці як не було.

Розгорнувся їжак:

— Піді-но, побігай! Нас, голубонько, не обдуриш... — Та й потупав далі.

СИТУАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ З БОКУ НЕЗНАЙОМОГО ДОРОСЛОГО

Слід розглянути й обговорити можливі ситуації насильницької поведінки дорослого (хапає за руку, бере на руки, затуляє силоміць у машину, підштовхує до під'їзду або якоїсь будови) і пояснити дітям, як слід поводитися в подібних ситуаціях. Захисну поведінку доцільно відпрацьовувати під час спеціальних тренінгів. Діти мусять знати, що під час небезпеки слід голосно кричати, закликаючи на допомогу і привертаючи увагу оточуючих: «На допомогу, допоможіть, чужа людина!»

Мета педагога: навчити дітей, перш за все соромливих, боязких, невпевнених у собі, правильно поводитися, щоб оточуючі зрозуміли, що відбувається насильство, і не сплутали його з вередуванням.